աշակերտներուն, զգուշացնելով զանոնք կեանքի սայթաքումներէն, որ ըլլան ընտիր զաւակներ իրենց ընտանեաց և ազգին՝ հաւատարիմ այն բարձր սկզբունքներուն և կրթութեան զոր իրենց աւանդեց Վարժարանը, զոր կը պահանջեն անոնցմէ Աստուած և մարդկային ընկերութիւնը. յիշեցնելով կրկին անգամ անոնց պարտականութիւնները, կոչ ըրաւ նաեւ ծնողներուն որ լաւ հսկեն իրենց զաւակներուն վրայ, ու բարի արձակուրդ մաղթելով ամենուն՝ կնքեց իր խօսքը:

Հանդէսը վերջացաւ աշակերտական երգչախումբի երգած քանի մը գեղեցիկ կտորներով՝ Հ. Վահան Յովհաննէսեանի գրած և Գ. Մ. Ալէմշահի ձայնագրած «Հայկական ցեղ»ը, Վ. Տէնտի «Լարոթիքէր Ֆասէսիէօ» Ֆրանսերէն լեզուով, Դալիաբիէդրայի «Ծննդեան գիշեր»ը Իտալերէն լեզուով և Ֆոսդերի «Օլտ պլէք ճօ»ն Անգլիերէն լեզուով:

Ամէն ինչ աւարտեր էր. տարեկան առատ և յաջող հունձք մ'ալ փառաւորութիւնը կ'ըլլար մեր ազգանուէր հաստատութեան, և երջանկութիւնը այնքան ծնողներուն որոնք ուրախութեան արցունքով կը գբկէին իրենց զաւակները, վստահ թէ անոնք այլեւս կազմուած էին՝ բարի, կիրթ, ազգասէր և գիտուն նկարագրով, և ուրիշ բան չէր մնար՝ եթէ ոչ նեռուիլ կեանքի ասպարէզին մէջ և շինել իրենց գիրքն և բախտը որուն արդէն երաշխաւորութիւնն ունէին:

Ա. Խոջամիրեան
Աշակերտ Մուրատեան վարժարանի

ՀԱՅ ԳՐԻ ՄՇԱԿՆԵՐ

Մխիթարեան Ուխտիս հայկական մատենադարանին ղրկեցէք ձեր բոլոր հրատարակութիւններէն գիրք, թերթ, օրագիր եւն. գրախօսելու կամ համարժէք գրքեր ստանալու պայմանով:

Մի՛ մոռնաք որ այդ կերպով սատարած պիտի ըլլաք միանգամայն ողբ. Հ. Ա. Ղազիկեանի կիսատ թողած հսկայ «Հայկ. մատենագիտութեան» ամբողջական հրատարակութեան ատաղձ հայթայթելով եւ աշխատողները քաջալերելով: ԽՄԲ.

ՕՐՈՒԱՆ ԳՐՔԵՐ

ՅՈՒՅԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ — Արտաւազդ Արքեպ. Սիւրմէեան. Հալէպ. տպ. Յերուսաղէմ, 1935. էջ 415, գին՝ 100 Ֆ. Ֆր.:

Հալէպի առաջնորդը կը գործէ, ցոյց տալով իւր յաջողակութիւնն յերկոցունց ձեռաց: Չի բաւականանար իւր հօտին հոգեւոր հովուութեամբ միայն, այլ կը զննէ, կը ժողովէ, կը յաւերժացնէ նա և ինչ որ կայ վիճակին մէջ հայրենի յիշատակներ, կամ նշխարներ մեր անցեալէն: Ազգ մը միայն ներկայով չի ապրիր, այլ կը պահանջէ իւր անցեալն և ապագայն ալ: Հետեւաբար առաջնորդաց պարտականութիւնն է զբաղիլ նաեւ անոնցմով: Մատենագրական և ազգագրական որչափ գանձեր կորսուեցան անդարձաբար մեր վերջին քաղաքական պատահարաց ժամանակ: Եթէ առաջնորդը փոյթ ունեցած լինէին՝ իւրաքանչիւրն իւր գտնուած վայրին մէջ ապահովելու անոնց գոյութիւնը, հաւաքելով ի միասին, լուսանկարելով, և ամփոփելով գրքերու մէջ, այժմ չէինք աւաղեր այդ կորուստները: Արտաւազդ Սրբազան կ'ուզէ ցուցնել՝ թէ կամք չունի իւրմով աւելցնելու անտարբեր առաջնորդաց թիւը: Մենք ջերմապէս կը շնորհաւորենք զինքը: Ի լոյս ընծայեց այս կարգի աշխատութիւններէն՝ Պատմութիւն Հալէպի ազգային գերեզմանատանց. — Նկարագիր Օշին թագաւորի ձեռագիր ժամագրքին. — և այժմ՝ տեղւոյն ձեռագրաց ցուցակը, զոր Ազգը պէտք է ընդունի շնորհակալութեամբ:

Պատկառելի հատոր մ'է այս վերջին աշխատութիւնը, թէ՛ բովանդակութեամբ և թէ պատրաստութեամբ: Ո՞վ գիտէր մեր ազգայիններէն՝ որ այդ հեռաւոր Սիւրիոյ մէկ անկեան մէջ կը հանդչին 157 կտոր հայ ձեռագրեր՝ Ս. Քառասնից եկեղեցւոյն մէջ, և 34 եւս քաղաքին ազգայնոց քով: Սիւրմէեան Սրբազան ցուցակագրելով զանոնք, կը ծանօթացնէ ազգիս, և միանգամայն կ'ապահովէ և կը մշանջենաւորէ անոնց յիշատակն հայ մատենագրութեան պատմութեան համար:

Ցուցակագրութեան արդի արուեստը կատարեալ է անոր մէջ՝ իւր բոլոր մանրամասնութիւններովը: Ներածութիւն մը գրքին սկիզբը. յետոյ ընդհանուր տախտակ մը գրչագրաց, և ապա անոնց նկարագրութիւնը մի ըստ միոջէ: Այդ գրչագիրք ընդօրինակուեր են զանազան վայրերու մէջ, մէկ մասն ալ նոյն ինքն Հալէպի, որ մեծ աշխատութիւն նուիրուեր է երեմն գրչութեան արուեստին, սկսեալ ԺԴ դարէն, ինչպէս կը դիտէ հեղինակը: Բովանդակութեամբ՝ ընդհանրապէս աւետարան և եկեղեցական պաշտամանց յատուկ գրքեր են. և ոմանք բաւական կարեւոր իրենց հնութեամբ: Այսպէս կան Աւետարաններ՝ 1230, 1231, 1259, 1275, 1284, 1298, 1300, 1309, 1327, 1338 և 1358 թուականներէն. Մանրուսմունք՝ 1275 և 1336 տարիներէն, Գանձարան մը 1354էն. Պօղոսի թղթոց մեկնութիւն մը 1307էն. Ժողովածոյ մը զանազան բաներից՝ 1292էն. և այլն:

Գրչագրաց պատմականութեան տեսակէտով՝ մեծ է անշուշտ կարեւորութիւնն Օշնի ժամագրքին, զոր յիշեցինք, գրուած 1319ին, և որոյ համար ալ անոր առանձին ու մանրամասն նկարագրութիւնն հրատարակեց Սրբազանը: Կը բովանդակէ ժամագիրք, Սաղմոս, Շարական ու Տօնացոյց, առաջին երեքն ինչ ինչ մասանց մէջ նոր համեմատած է տպագիր ընթացիկ օրինակաց հետ, և տարբերութիւնքը խնամով նշանակած, և ատով գրեթէ գրչագիր բնագիրն իսկ տուած է սոսուամասիրաց ձեռքը: Ժամագիրքը կը գտնուի նոյն դարու յատուկ յօրինածութեան մէջ, և Հանրագիտեան ժամերգութիւնը դեռ նախնական ձեւն ունի: Իսկ Առաւօտեան ժամերգութեան կիւրակէի կարգն առանձին գրուած է յետ Աբեւագալին: Շարականաց մէջ խառնուած են և պարականոնք, զորս մասամբ կ'ընդօրինակէ հրատարակիչը. նոյնպէս ժամերգութեան ինչ ինչ երգեր՝ որոնք այսօր սովորութենէ դուրս կը մնան: Տօնացոյցը տակաւին իւր նախնական կազմին մէջ է, և շատ համառօտ: Միով բանիւ՝ եկեղեցական գրոց ուսումնասիրութեան համար օգտակար աղբիւրներէն մին է հրատարակութիւնս:

Պատմականօրէն կարեւոր է Կոռիկոսի տիրոջ Հեթմոյ ժամանակագրութիւնն ալ, որ այս գրչագրիս մէջ ընդարձակուած է քան սովորական և արդէն տպագրուած օրինակը: Ընդարձակիչն է Բ Լեւոնի ու Կիրակոսի զաւակաց մին, գուցէ Օշին ինքնին, որ ըստ կարգի ժամանակին կը յիշէ նա և իւր և հարազատից (15 հոգի) ծնընդեան թուականները, հանդերձ մահուամբ իրենց մօր. «փոխեցաւ ի Քրիստոս ամենայն հոգւով և գեղեցիկն տեսով՝ նագովելին հոգւով և գեղեցիկն տեսով՝ առաքինի մայրն իմ Կիրան թագուհին Հայոց»:

Հ. Վարդան Հայոնի

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ — Ա. Տարի, Տպ. Սահակ-Մեսրոպ, Գահիրէ, 1936.

Զանազան մասերու բաժնուած է Տարեգիրքը: Ա. Գրականութիւն, ուր Հրաչ Բեգիրքը: Ա. Գրականութիւն, ուր Հրաչ Զարդարեան «Այն դէպքերեն վերջ» նորավէպին մէջ կը նկարագրէ Իզմիրի դէպքէն ազատուած Սեղրակին ողիսականը:

Տարագրութենէն, գնդակահար ըլլալէն ազատած հայ խլեակներուն թշուառ վիճակը նկարագրուած է այդ նորավէպին մէջ:

Գէորգ Կառվարենց ունի «Խաչբուռ» քերթուածը ուր կ'ողբերգէ.

«Ներէ՛ ինձ, Մայր, որ սիրոյս հունձքը մատղաշ,
(Որ գորովիդ ծըլարձակումն է վսեմ),
Հողվարիդ վրայ իբրեւ խաչբուռ ես հիւսեմ,
Եւ զայն օրհնէ՛ ձեռքերովդ այն սրբատաշ...»:

Հրաչ Քաջարենց «Խօսք ընդ Ցիսուսի» աղօթքներուն մէջ մայր հայրենիքին կարմիր ողբը կը գոռայ. Ներել կ'ուզէ սորվիլ,

digitised by A.R.A.R.@